

Kjak

Sjúrður Skaale

25 - betri og bíligari

Fólkaræði er eitt pluss-orð. Tað minnir um "gleði" ella "sólskin". Men fólkaræði snýr seg ikki bara um umboðan - tað snýr seg eisini um at taka avgerðir. Og vit taka ikki 33 avgerðir í hvørjum máli. Vit taka eina - og hana tekur meirilutin. Meirilutin av 25 fer ikki at taka verri avgerðir enn meirilutin av 33

Tann ótroysttiliga eldsálin Zakarias Wang gav fyrri jól út bókina Deyðans Stuðul hjá afrikanska búskaparfrøðinginum Dambisa Moyo í føroyskari týðing.

Fólk eiga at lesa bókina. Tey, sum halda at meira blokkstuðul er vegurin at ganga, fáa innlit og vitan sum kundu fingið tey at broytt hugsan. Tí høvundurin grundgevr sannførandi fyrri, at stuðul ikki lívgar – hann drepur.

Og tað er jú rættiliga ókorrekt at siga upp í andlit-ið á ST og stjórnunum í heimsins framkomnu lond-um og celebritetum sum Bob Geldof og Bono og øðrum, sum fríðka um sitt umdømi við at agitera fyrri "menningar-hjálpin", ið framvegis ikki hevur ment nakað land.

Men Dambisa Moyo tekur

eisini eitt annað tabu fram í bókini.

Hon sigur at "Í einum fullkomnum heimi er tað, sum fátæk lond hava brúk fyrri, ikki fólkaræði við fleiri flokkum, men ein avgjórður, vælviljaður einaræðisharri, sum megnar at trýsta ígjøgnum tær umbøtur, sum skulu til fyrri at fáa vinnulívið gongd". Altso: At fara hurrandi undir val, áðrenn menn-ingin er komin væl áleiðis, er uppskrift uppá vanlagnu.

Vit skulu ikki hava eina-ræði í Føroyum. Tað heldur Dambisa Moyo nú heldur ikki, at tey skulu hava í Afrika. Men hon torir í síni djørvu bók at víga effektivitet upp ímóti fólkaræði. Kann tað hugsast at vera so, at hevur tú ov nógv fólkaræði, so fært tú kanska eitt sindur minni

av effektiviteti? Og hvør er tann rætta javnvágin?

Tað er tað kjakið, sum Bjørn Kalsø, Magni Laksáfoss og eg havi sett hol á við upp-skotinum um 25 tingfólk.

Blokkingar

Tað er eitt sindur ringt at tosa um hetta, tí blokkingar koma í kjakið. Fólkaræði er jú blivið eitt pluss orð. Tað gevur næstan somu hugasambond sum "semja" ella "gleði" ella "sólskin". Fólkaræði er, pr. definitión, tað góða og tað rætta. Jú meir, jú betri, er blivið potað niður í okkum.

Tann, sum dittar sær at spyrja um tað er effektivt og hvat fólk fáa fyrri pengarnar – hann rennir seg í eitt argu-mentatiónstekniskt upper-cut: Tað má ikki skarvast burturav fólkaræðinum!

Men vit hava umboð-andi fólkaræði, og vit mugu semjast um eitt tingmanna-tal, sum er eitt sindur ódemo-kratiskt. 50.000 tingfólk er ov nógv. Eitt tingfólk er ov lítið.

Vit eru lend á 33. Eg havi onga grundgeving sæð fyrri hesum talinum. Heldur ikki tey, sum farnu dagarnar hava kritiserað uppskotið um 25 tingfólk hava grundgivið fyrri, hví 33 er júst tað rætta.

Hetta er ein onnur føst mekanisma í politiskum kjaki: Tann sum vil broyta, skal argumentera fyrri broytingini – men tann, sum vil varðveita, nýtist ikki at grundgeva fyrri tí. Vit hava lyndi til at góðtaka, at tingini eru, sum tey eru – bara tí at tað er soleiðis, tey eru.

33 fólk - men ein avgerð

Vit, sum seta uppskotið fram, kunnu heldur ikki, reint matematiskt, grundgeva fyrri, at 25 er rætta talið.

Men okkara royndir siga, at 33 er óneyðuga nógv.

Umboðanin verður eitt sindur minni við 25. Men tað er ein misskiljing, at fólkaræðisins einasta endamá-ál er stór umboðan í parla-mentinum.

Fólk í Føroyum fáa nógv í at velja tá, val er – men ógvuliga sjáldan fáa tey tað, sum tey velja. Vit hava skapt eina illusión um, at hava vit nógv tilboð, so fær hvør sitt. Tað er bara ikki so.

Seinna helvt av orðinum fólkaræði – er ræði. Tað snýr seg um leiðslu. Um at taka avgerðir.

Og vit taka ikki 33 avgerðir í hvørjum máli. Vit taka bara eina avgerð, og hana tekur meirilutin. Og eg dugi ikki at ímynda mær, at meirilutin av 25 fólku fer at taka verri avgerðir enn meirilutin av 33 fólku.

Løgtingið kann avrika akkurát tað sama við 25 fólku

um. Og eg rokni við at 25 fólk gevur betri gjøgnumskygni, betri disiplín, betri ordan, betri arbeidsumstøður hjá tí einstaka tingliminum, størri virðing fyrri tinginum, størri sjálvsvirðing hjá tingfólki.

Eg kann ikki prógva nakað av hesum. Eingin kann nakrantíð prógva akkurát hvørja ávirkan ein broyting fer at hava. Men royndirnar við 33 fólku siga, at tað er óneyðuga nógv.

Eingin rødd verður heldur kvald fyrri tað, um vit taka átta tingfólk burtur. Vit hava frælsar fjølmiðlar sum geva øllum atgongd, vit hava nógv alment kjak og vit hava hoyringar um lógaruppskot.

Tað er ongastaðni í verðini so lætt at fáa síni sjónarmið fram, sum í Føroyum.

Vit hava eisini sera stuttan tein millum vald og veljarar. Eisini við 25 tingfólku fara vit at hava fleiri politikarar fyrri hvønn íbúgva, enn flest onnur heimsins lond.

Rationalisering - ella meiri skattur

Tann fíggjarligi parturin av uppskotinum skal ikki gerast til einkis.

Lønir og tænastrur og pensiónir til átta tingfólk er ikki so øgiliga lítið. Tað er ein góð sparing.

Men hóast vit IKKI spara pengarnar kunnu teir brúka-ast betur í sjálvum tinginum. Fólkaræði snýr seg ikki bara um kvantitet, men eisini um kvalitet. Og nýttu vit teir spardu pengarnar til at bóta um umstøðurnar hjá teimum 25, sum verða eftir, so bleiv dygdin á tingarbeiðinum betri.

Eftir mínum tykki eiga umstøðurnar at verða bøttar - og tað kostar altso nógv meira at bóta um hjá 25 enn hjá 33.

Annars er at siga, at tað í slíkum málum altíð er eitt av tveimum: Antin rationali-sera vit – ella spenna vit

skattakorsettið fastari um kroppin á okkara skattgjald-arum. Og tað korsettið er ivaleysa fast spent sum er.

Tann, sum ikki vil rationali-sera, skal grundgeva fyrri, hví meiri skattur er betra loysnin.

Vit skulu í hesum máli finna eina javnvág millum dygd, gjøgnumskygni, effek-tivitet, kvantitet og prísín.

Tann sum heldur, at 33 tingfólk geva røttu javn-vágina, skal grundgeva líka væl fyrri tí, sum vit ið halda, at 25 hevði verið betri.

Atfinningar

Fleiri atfinningar hava verið ímóti uppskotinum. T.d. at hetta skal bíða, tí ein nevnd er sett at arbeiða við uppskoti um nýggja vallóg. Men júst talið á tingfólku er eingin so væl fyrri at áseta, sum vit, sum sita á tingi. Tað eru bara vit sum av egnum royndum kunnu siga, hvat eitt hóskaði tal er.

Tað hevur eisini verið sagt, at eg, Magni Laksáfoss og Bjørn Kalsø ikki áttu at sett hetta fram sum stakir tingmenn. Teir báðir áttu at havt samgonguna við sær - eg átti at havt flokkin við mær. Men um nakað fellur uttanfyri flokspolitikk, so má tað vera hetta.

(Annars setti ein samdur tingbólku hjá Tjóðveldinum í 2009 fram uppskot um lækka tingmannatalið niður í 25. Mítt krav fyrri at vera við í hesum uppskotinum var, at talið bleiv tað sama, sum Tjóðveldi skjeyt upp í 2009).

Men størsta atfinningin hevur snúð seg um fólkaræði. Vit gera okkum inn á fólka-ræðið, og máa stóðið undan tí, verður sagt.

Tí kundi verið hóskaði at spurt, um tey, sum eru so hart ímóti hesum uppskotinum, munnu fylgja fólksins vilja...?